

Nr 30

Utlåtande i anledning av väckt motion rörande vissa åtgärder i anledning av kronhjortens skadegörelse i Skåne.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 626 av herrar *Wachtmeister* och *Nilsson* i Svalöv har hemställts, att riksdagen måtte *dels* besluta att till 1949 års jaktutredning uppdraga att med skyndsamhet utreda det s. k. kronhjortsproblemet under hänsynstagande till alla legitima intressen, *dels ock* i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att kronhjortskommittén i Skåne för skadeförebyggande försöksverksamhet för budgetåret 1961/62 tilldelas ett anslag av 10 000 kronor att utgå ur de medel i jaktvårdsfonden som för dylika ändamål står till Kungl. Maj:ts förfogande.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet inhämtat yttranden av skogsstyrelsen, Svenska jägareförbundet och Svenska naturskyddsföreningen.

I yttrande den 22 mars 1961 har *Svenska jägareförbundet* anfört i huvudsak följande.

Förbundet har sig bekant att omfattande utredningar beträffande kronhjortens skadegörelse företagits i Danmark och Tyskland, där försök gjorts att skydda skogskulturerna bland annat medelst s. k. rispning och olika kemiska preparat. Enligt de tyska undersökningarna framgår att skadeförebyggande åtgärder kunna vidtagas. Från dansk sida hävdas emellertid alltså att den enda säkra metoden är att genom jakt kraftigt decimera kronhjortsbestånden.

Jägareförbundet finner det önskvärt att försök, motsvarande de tyska, göras även i Sverige. Uppgiften att utföra dessa försök bör emellertid anföras åt den viltbiologiska forskningen och ej åt kronhjortskommittén i Skåne.

Det förtjänar påpekas att älgens skadegörelse åsamkar skogsägarna betydligt större förluster än kronhjortens. Bidrag ur älgskadefond må emellertid ej anvisas för att ersätta skada annat än å gröda eller å sådan fruktodling eller annan trädgårdsodling som drives i förvärvssyfte. För älgskador å skog utgår sålunda ingen ersättning. Vid sådant förhållande får det enligt jägareförbundets mening anses oriktigt att för nu ifrågavarande ändamål anvisa kronhjortskommittén i Skåne bidrag ur jaktvårdsfonden. Med hänsyn till gällande författningar i fråga om älgens skadegörelse är det enligt jägareförbundets förmenande icke möjligt att låta det allmänna be-
Bihang till riksdagens protokoll 1961. 10 saml. Nr 30

kosta åtgärder mot skogsskador, som orsakas av kronhjort. Jägareförbundet är väl medvetet om att kronhjorten, trots dess ringa bestånd, gör så omfattande skador på skog, väsentligen gran, i Skåne att det av motionären föreslagna bidraget är att betrakta som otillräckligt. Därest motionen skulle bifallas och bidrag ur jaktvårdsfonden sedermera beviljas, måste årliga bidrag med betydligt större belopp än 10 000 kronor framdeles anvisas kronhjortskommittén i Skåne. Förbundet får sålunda avstyrka att kommittén tilldelas bidrag ur jaktvårdsfonden för ändamålet i fråga.

Däremot är det, såsom ovan framhållits, enligt jägareförbundets mening angeläget att den viltbiologiska forskningen snarast får möjligheter att med kraft ta sig an studiet av kronhjorten.

Som ett led i en sådan vetenskaplig undersökning bör bl. a. skadeförebyggande fältförsök komma till utförande. En sådan undersökning bör ej anförtros åt vare sig 1949 års jaktutredning eller kronhjortskommittén i Skåne utan åt lämplig forskare eller ett s. k. forskarteam. Genom samråd mellan jägareförbundet, kronhjortskommittén och zoologiska institutionen vid Lunds universitet bör det vara möjligt att utan dröjsmål utse lämpliga vetenskapsmän för utredningens utförande. Bidrag för ändamålet torde få anvisas av det av Kungl. Maj:t tillsatta viltforskningsrådet. Intet har framkommit, som beträffande studiet av kronhjorten motiverar annan form för bidragsgivningen än den Kungl. Maj:t förutsatt genom att bilda viltforskningsrådet.

Det är även enligt förbundets mening synnerligen angeläget att bevara den svenska kronhjorten i den svenska faunan. Fördenskull har förbundet bildat stiftelsen Sveriges vildnad, som efter att ha erhållit domänstyrelsens medgivande och i samråd med denna anlagt ett kronhjortshägn inom Hunnebergs revir, där ett antal i Skåne infångade kronhjortar placerats och förökat sig. Numera ha några av dessa kronhjortar släppts i frihet. Ursprungligen finansierades stiftelsens verksamhet med uteslutande gåvomedel från enskilda bidragsgivare. Numera erhåller emellertid jägareförbundet bidrag ur jaktvårdsfonden för att täcka kostnaderna för stiftelsens verksamhet.

Alldeles oberoende av resultatet av den viltbiologiska forskningen beträffande kronhjorten borde det vara angeläget för ägarna till de lokaler i Skåne, där kronhjorten regelmässigt uppehåller sig, att medverka till förflyttning av kronhjortar till marker, främst inom Hunnebergs revir, som med all sannolikhet äro mindre känsliga för kronhjortens skadegörelse och där kronhjort tidigare funnits. Vad som möjligen är ägnat att förvåna är att de berörda markägarnas intresse för att medverka till förflyttning av kronhjortar hittills varit mycket begränsat.

Svenska jägareförbundet får sålunda *dels* avstyrka att 1949 års jaktutredning erhåller uppdrag att utreda kronhjortsproblemet, *dels* avstyrka att bidrag ur jaktvårdsfonden anvisas kronhjortskommittén i Skåne för skadeförebyggande åtgärder, *dels* uttala att utredning rörande kronhjortens skadegörelse m. m. är en uppgift för den viltbiologiska forskningen, *dels ock* uttala att oberoende av resultatet av sådan utredning kronhjortar böra infångas i Skåne och släppas på sådana för kronhjortens skadegörelse mindre känsliga marker, där kronhjort tidigare funnits.

Jägareförbundets vetenskapliga konsult laborator *Gunnar Svärdson* har i yttrande den 24 februari 1961 till förbundet uttalat bl. a. följande i ämnet.

I flertalet av Europas länder är kronhjorten ett högt skattat jaktbyte. Enligt moderna uppgifter beräknas i Norge finnas 3 500 djur, i Danmark 3 000, i Skottland 150 000 och i Västtyskland (1958) 65 000.

Mot denna bakgrund ter sig det svenska beståndet beklämmande fåtaligt. Sedan åtminstone 130 år tillbaka har det pendlat mellan uppskattningsvis 50 och 150—200 djur, alla i Skåne. Några klimatiska skäl till att Sverige skall ha Europas fåtaligaste kronviltstam föreligger ej. Ej heller borde vi ha mindre möjligheter än de ovan angivna länderna att komma till rätta med dess skadegörelse.

För intensiv förföljelse, både av människa och de stora rovdjuren, främst varg, torde vara orsaken till att både älg, rådjur och kronhjort trängdes starkt tillbaka i början av 1800-talet. Alla arterna är inhemska i landet, i motsats till dovhjorten. Framsynta och jaktintresserade privatpersoner i Skåne har äran av att kronhjorten, liksom rådjuret, räddades från total utrotning.

Det ökade skyddet har tillåtit älg och rådjur att expandera våldsamt. Orsaken till att kronviltet ej följt sina släktingars exempel torde delvis ligga i kronhjortens biologi, där hindarna bildar en stor flock, som håller ett kollektivt revir, och hjortarna är ytterst platsbundna. I motsats härtill är älg och rådjur ensamlevande eller parvis revirhållande, vilket leder till spridning genom aggression mellan individer av samma kön under fortplantningstiden.

En ytterligare orsak till kronhjortens stationära vanor i Skåne torde landskapets topografiska utformning vara. De praktiska försöken att aktivt bidra till spridningen genom upprättande av ett hjorthägn på Hunneberg bör främst ses mot denna bakgrund. Hösten 1960 fanns inom detta hägn 2 hjortar, 2 hindar och en kalv samt i frihet, utom hägnet, minst tio exemplar.

Det är ännu för tidigt att avgöra hur detta försök kommer att slutgiltigt utfalla, ehuru en viss optimism synes berättigad. Därtill bidrager i hög grad erfarenheterna från andra länder, som visat att kronhjorten kan öka starkt i antal och spridas spontant.

Under alla förhållanden måste för åtskillig tid framöver de skånska bestånden utgöra den reserv av arvsfaktorer, som man måste vara beredd att utnyttja. Vid uppbyggandet av en ny stam, såsom vid Hunneberg, måste slumpen komma att spela en stor roll vad beträffar de arvsanlag, som råkat komma med vid de använda avelsdjuren. Olämpliga arvsanlags spridning måste då motverkas genom att fler djur infångas i Skåne och föras över till de nya stammarna.

Betydelsen av att de skånska kronhjortarna bevaras är alltså stor, sett ur rikssynpunkt. Därtill kommer självfallet ett mer lokalt intresse att bevara dem på det område, där de sannolikt levat i oavbruten följd sedan de först invandrade till landet för nio tusen år sedan, följda av jägare som mer eller mindre baserade sin livsföring just på detta djur. Den s. k. Maglemosekulturen, spridd från östra England till Rysslands baltiska kust, karakteriseras nämligen av sina talrika harpunspetsar, gjorda av kronhjortens horn. Dessa människor anlände söderifrån samtidigt med barrskogen, omkring 7 000 år f. Kr.

Kronhjortens skadegörelse är störst på gran, därefter på ask. Granen skadas mest när den är i åldern 10—15 år. Orsaken till att hjorten barkar granen är, ytterst, näringsbrist. Skadorna blir nämligen mindre, då hjortarna lever i en allmänt näringsrik biotop, likaså om hjortarna utfodras. Tyska

utfodringsförsök med granbark har visat ett betydande näringsvärde hos barken. Kemiska analyser har bekräftat detta och det har rentav sagts att granbarken har samma näringsvärde som sommarfärskt gräs på medelgod äng. Amerikanska studier på andra hjortar har visat att djuren har en instinktiv förmåga att för varje säsong företrädesvis utvälja den buske eller det träd, som då har högsta näringsvärdet, särskilt ifråga om protein.

Å andra sidan finns även belägg för att barkgnaget delvis är en vana som inläres. Observationer har visat, att en hjort vid fejandet tillfälligtvis råkat slita av barkkremor, som den då ätit. Därefter har den snart övergått till att dra bark av alla stammar i närheten, som tidigare icke alls rörts. Likaså har den barkgnagande vanan genom »personlig smitta» överförts med enskilda djur från ett bestånd till ett annat, där en »epidemi» utbrutit.

Mekaniskt kan unga granar skyddas från kronhjortens skadegörelse genom att grenarna böjs neråt och med ståltråd fixeras som en skyddscylin- der runt stammen. När granarna blivit äldre kan man med lätt sårning av barken få kåda att bildas i en utsträckning som skyddar stammen. Lövträd, men ej gran, anges från Tyskland kunna skyddas med kemiska preparat, främst Spangol S. Även i USA och Kanada uppger man sig ha nått gott skydd för träd och buskar gentemot de där aktuella hjortarna med prepa- rat som benämns TNB-A, ZAC samt TMTD och som där finns i mark- naden.

Det är angeläget att i Skåne praktiskt prova några av alla dessa utom- lands använda metoder. Det är visserligen möjligt att de alla ställer sig för dyrbara för att användas vid rutinmässig viltvård. Men i den mån frivillig arbetskraft kan påräknas, där en insats av naturskyddets företrädare är lika naturlig som jägarnas, kan frågan komma i annat läge.

Motionärerna hemställa att riksdagen måtte uppdra åt 1949 års jaktut- redning att allsidigt utreda kronhjortproblemet. Det förefaller mig tvek- samt om en sådan utredning kan ge någon ny belysning åt detta gamla pro- blem förrän dels skadeförebyggande fältförsök blivit utförda och redovi- sade, dels också mer erfarenhet vunnits om möjligheterna att genom för- flyttning norrut återge kronhjorten något av dess gamla hemland.

Skogsstyrelsen har i sitt den 24 mars 1961 dagtecknade remissyttrande anfört huvudsakligen följande.

Ämbetsverket har med eget yttrande den 13 februari 1961 översänt en framställning i motsvarande ärende från skogsvårdsstyrelsen i Malmöhus län till jordbruksdepartementet och därvid uttalat, förutom en tillstyrkan av skogsvårdsstyrelsens framställning om frågans utredning, att pågående eller planerade utredningar i frågan borde samordnas.

I anslutning härtill vill skogsstyrelsen anföra, att vissa utredningar pågår och att anslag utgått från viltforskningsrådet till zoologiska institutionen i Lund för undersökningar angående kronhjorten. Det är styrelsen dessutom bekant, att nämnda institution genom sin föreståndare begärt ett anslag av 8 500 kronor av viltforskningsrådet för nästa budgetår.

Skogsstyrelsen finner ur de i motionen framhållna synpunkterna ange- läget, att kronhjortsfrågan utredes, men anser alltjämt att utredningsarbe- tet bör samordnas samt att anslag för ändamålet lämpligen bör utgå genom viltforskningsrådet, som i sin tur erhåller medel från jaktvårdsfonden. Det kan enligt styrelsens mening ifrågasättas, huruvida själva ämnet är av så- dan natur, att utredning därom bör uppdras åt 1949 års jaktutredning.

Ur innehållet i den av skogsstyrelsen åberopade framställningen av *skogs-
vårdsstyrelsen i Malmöhus län* må här återgivas följande.

Skogen har fått allt större betydelse i vårt sydligaste län och intresset för rationell skogsvård och skogsskötsel har oavbrutet stegrats under det sista decenniet. Som exempel härpå kan bl. a. nämnas att beräknade skogsodlingar av gran planteringssäsongen 1949/50 omfattade 1,1 milj. plantor på 220 ha medan motsvarande siffror för 1959/60 var 3,7 milj. plantor på 740 ha. En förutsättning för att dessa planteringar skall ge beräknad ekonomisk avkastning är emellertid att normal omloppstid kan uppnås och att skogen ej behöver avverkas i förtid på grund av skadegörelse.

I december månad 1960 verkställdes på begäran från Skabersjö fideikommiss besiktning på där befintlig granskog, som i stor utsträckning skadats av kronhjort. Den skadegörelse som konstaterades var enligt styrelsens uppfattning av sådan omfattning att normal skogsproduktion omöjliggöres.

Då liknande skador allmänt förekommer på fastigheter med permanent kronhjortsstam, beslöt skogsvårdsstyrelsen att till chefen för jordbruksdepartementet anmäla detta förhållande, som ytterligt försvårar bedrivandet av ett skogsbruk i enlighet med de fordringar som stadgas i skogsvårdslagens första paragraf. Dessutom försvåras de nödvändiga beståndsvårdande gallringsingreppen och virkesproduktionen minskar.

Styrelsen har sig bekant att det för närvarande pågår ett upprop bland länets större skogsägare och bland inom länet verksamma skogsmän för att om möjligt åstadkomma en lösning av denna angelägenhet.

Svenska naturskyddsföreningen har i sitt yttrande, avgivet den 29 mars 1961, uttalat följande.

Angelägenheten att söka uppnå en tillfredsställande avvägning mellan det natur- och kulturvårdsintresse, som bevarandet av den svenska kronhjortsstammen utgör, samt markägarnas befogade krav på skydd för sina kulturbarrskogar framhölls redan under förarbetena till gällande jaktstadga. Av 1935 års jaktsakkunniga i sådant syfte framlagda förslag har legat till grund för gällande fridlysnings- och jakttidsbestämmelser beträffande detta ädelvilt.

Av de i motionen lämnade uppgifterna framgår emellertid, att — trots en i förhållande till kronhjortsstammens storlek hård årlig avskjutning — hjortarnas skadegörelse å barrskogen inom de områden, där djuren har en relativ fristad, är sådan att markägarna inte längre anser sig kunna tolerera densamma. Föreningen saknar anledning att i förevarande sammanhang gå in på det berättigade ur vare sig ekonomisk eller landskapsvårdssynpunkt av det exklusiva granskogsbruk som dominerar sagda områden. Att samband råder mellan denna ensidighet och hjortarnas skadegörelse synes antagligt. En i motionen gjord antydning ger emellertid anledning framhålla vikten av att man ej tar den nu praktiserade driftsriktningen till intäkt för åtgärder mot hjortstammen, vilka man framdeles kan komma att ångra såsom förhastade. Så mycket angelägnare finner föreningen det vara, att man söker att komma fram till metoder, som visar sig ägnade att begränsa skadegörelsen. Härutinnan bör även utomlands — t. ex. i Danmark och Tyskland, varest man sedan länge haft att kämpa med samma problem — kunna erfarenheter utan dröjsmål tillgodogöras i Skåne. Man kan måhända hoppas att resultatet gör lagstiftningsåtgärd i ämnet överflödig. I annat fall

kan ärendet framdeles överlämnas till jaktutredningen eller upptagas till särskild utredning.

Föreningen vill slutligen erinra om att den av, bland andra, Svenska jägareförbundet grundade Stiftelsen Sveriges vildnad arbetar med kronhjortsfrågan. Det synes angeläget att den skånska kronhjortskommittén i sitt fortsatta arbete söker kontakt med denna stiftelse.

Sammanfattningsvis vill Svenska naturskyddsföreningen understryka det angelägna i att kronhjortskommittén i Skåne genom ett bidrag av jaktvårdsmedel sättes i stånd att fortsätta sin försöksverksamhet beträffande åtgärder i syfte att i möjligaste mån minska kronhjortens skadegörelse.

Skånes naturskyddsförening, som av Svenska naturskyddsföreningen anmodats yttra sig över motionen, har anfört följande.

Kronhjortsproblemet utgör en av Skånes svåraste och mest aktuella naturskyddsfrågor. Stammen av kronhjort är sedan åtskilliga år tillbaka så liten, att den befinner sig i närheten av existensminimum. Icke desto mindre förmår denna lilla stam att förorsaka allvarliga skador, framför allt på de planterade granbestånden.

Att den skånska kronhjorten, trots de skador den nu vållar, måste räddas åt framtiden, synes så självklart, att argumenten härför knappast behöver vidare utvecklas. Det centrala problemet synes vara att utan eftersättande av detta mål nedbringa skadegörelsen till ett minimum.

I vårt land har försök att förebygga kronhjortsskador kommit till utförande endast i mycket ringa omfattning. Vissa utländska erfarenheter tyder emellertid på att det trots allt finns goda möjligheter att för en rimlig kostnad förhindra eller i varje fall mycket starkt reducera sådana skador. Det är av stor vikt, att en relativt omfattande försöksverksamhet snarast kommer i gång för att utprova de olika metodernas effekt i de svenska kronhjortsmarkerna. Den av Skånska jägarsällskapet och Skånes naturskyddsförening tillsatta kronhjortskommittén kommer redan innevarande vår att i samarbete med vissa markägare börja sådan försöksverksamhet i mindre skala. De av kommittén disponerade medlen räcker emellertid ej på långt när för en verksamhet av den omfattning, som kräves för att komma tillrätta med problemen. Skånes naturskyddsförening vill därför med all kraft understryka nödvändigheten av att de i motionen äskade medlen, kr. 10 000, anvisas för kronhjortskommitténs fortsatta försöksverksamhet.

Utskottet

I förevarande motion har framhållits vikten av att åtgärder snarast vidtages för att motverka ekonomiska förluster genom kronhjortens skadegörelse på planterad gran och på jordbruksgrödor i Skåne samtidigt som det uttalats att det på grund av den återstående kronhjortsstammens ringa storlek är av största vikt att denna bevaras. Motionärernas förslag innebär att försöksverksamhet med förebyggande åtgärder skall utföras av kronhjortskommittén i Skåne med anlitande av medel ur jaktvårdsfonden samt att åt 1949 års jaktutredning skall uppdragas att skyndsamt verkställa särskild utredning av kronhjortsproblemet under hänsynstagande till alla legitima intressen.

De skador å växande skog, som kronhjorten förorsakar synes uppgå till relativt betydande belopp. Skadorna kan enligt motionärerna årligen beräknas till sammanlagt cirka 100 000 å 150 000 kronor eller då antalet kronhjortar för närvarande uppgives vara 100 å 150 till omkring 1 000 kronor per djur. Enligt andra uppskattningar uppgår skadorna till avsevärt större belopp. Den skogliga skadegörelsen sker i första hand på planterad gran i yngre åldersklasser men även på lövträd. En del skadegörelse förekommer på rotfrukter och andra jordbruksgrödor.

Det svenska kronhjortsbeståndet är till helt övervägande delen lokaliserat till två skilda områden i Skåne. Kronhjorten utgör en ur biologiska samt naturvårds- och skönhetssynpunkter svårersättlig tillgång i de trakter där den uppehåller sig. Med hänsyn till risken att kronhjorten skall helt försvinna ur vår fauna, har sedan några år tillbaka inrättats ett hjorthägn på Hunneberg, dit några kronhjortar förts. Man tar där sikte på att bygga upp en ny stam. Verksamheten i fråga finansieras av medel ur jaktvårdsfonden.

Enligt utskottets uppfattning bör åtgärder nu vidtagas i syfte att i möjlig mån eliminera riskerna för kronhjortarnas skadegörelse å skog och jordbruk. I betraktande av kronhjortsstammens ringa omfattning kan det vara tveksamt om någon nämnvärd decimering av densamma låter sig genomföra utan risk för total utrotning. En sådan finner utskottet böra undvikas. Andra utvägar än en intensifierad avskjutning måste därför sökas för att lösa ifrågavarande problem. Enligt vad utskottet inhämtat har möjligheten diskuterats att i Skåne skapa ett eller flera reservat för kronhjortar. Därest detta förverkligas, vilket enligt utskottets mening bör på allt sätt eftersträvas, begränsas hjortstammens skadeverkningar i stor utsträckning. Ett ökat överförande av kronhjortar till Hunnebergshägningen kan även bidra till minskade möjligheter till skadegörelse. Utskottet anser det önskvärt att undersökningar på föranstaltande av Kungl. Maj:t snarast igångsättes i syfte att tillskapa respektive utveckla särskilda reservat för kronhjortar och att medel därför delvis disponeras ur jaktvårdsfonden.

Härjämte vill utskottet uttala sig för att det av Kungl. Maj:t bildade viltforskningsrådet bör, bland annat i viss kontakt med den zoologiska institutionen vid Lunds universitet, närmare utreda eller låta utreda en rad av de spörsmål som berörts i motionen eller remissyttranden över denna. Bland annat synes böra utrönas om effektivt skydd för skogskulturerna kan vinnas genom s. k. rispning av trädstammen eller genom andra mekaniska metoder eller medelst besprutning av träden med kemiska preparat. Vidare torde böra genom utfodringsförsök prövas om det går att påverka kronhjortens benägenhet att angripa granens bark samt böra utföras andra näringsfysiologiska undersökningar som ett led i strävandena att söka begränsa kronhjortens skadegörelse på ungräd. Därest de medel som ställts till viltforskningsrådets förfogande från jaktvårdsfonden skulle visa sig bli otillräckliga, torde böra övervägas att för ändamålet tillföra rådet ytterligare anslag ur fonden.

Slutligen kan det enligt utskottet ifrågasättas huruvida ej, sedan antalet frigående kronhjortar starkt minskats, möjlighet bör finnas att efter behovsprövning lämna brukare av mindre jordbruk viss ersättning för skador som kronhjort åstadkommit å jordbrukets grödor eller anläggningar.

De direkta yrkanden motionärerna framlagt bör enligt utskottet inte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i anledning av motionen II: 626 i skri-
velse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad
utskottet i det föregående anført.

Stockholm den 4 maj 1961

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Jonsson*, Bertil Andersson*, Hermans-
son, Carl Eskilsson*, Nils Hansson, Mossberger, Hedström, Uno Olofsson,
Augustsson och Nils-Eric Gustafsson;

från andra kammaren: herrar Sköld, Lindström, Hansson i Skegrie,
Arveson, Östlund, Jönsson i Gärds Köpinge, Johanson i Västervik, Nilsson i
Lönshoda, Eliasson i Moholm och Jönsson i Ingemarsgården.

* Ej närvarande vid justeringen.